

De regering-Netanyahu verbreekt het 'joodse verbond'

De rechtshervorming van de extreem-rechtse en ultra-orthodoxe regering-Netanyahu is aanleiding voor massaal verzet. Maar het probleem zit veel dieper. Het joodse volk is zijn narratief over zijn bestaan en het ontstaan van Israël kwijt.

[Simone Korkus](#)

5 augustus 2023

Israëlische activisten in Tel Aviv © Associated Press / Maya Alleruzzo / ANP

Mijn joods-Israëlische vriend Yuval – veertiger, vrijzinnig, accountant, vader van drie kinderen, al zeven maanden deelnemer van de protestbeweging – kreeg ruzie met een orthodox-joodse man in de supermarkt. Het gebeurde daags nadat het Israëlische parlement de controversiële wet die de rechterlijke macht beknot met een nipte meerderheid van 64 van de 120 Knessetleden had goedgekeurd. Weliswaar drong de orthodoxe man voor bij de kassa, maar ze scholden elkaar de huid vol omdat de man de rechtshervorming steunt en Yuval de protestbeweging. 'Ze hebben ons land verkwanseld', zegt Yuval geschokt.

Die nieuwe wet is het eerste schijfje van het rechtshervormingsplan van de extreem-rechtse en ultra-orthodoxe regering-Netanyahu die via een salamitactiek het Hooggerechtshof buiten spel wil zetten. Dat plan werd overigens al vele jaren – ver voor het verbond van Netanyahu's Likoeed-partij met de ultraorthodoxen en voor Netanyahu's rechtszaken – door de Likoeed voorbereid. Het is natuurlijk een ingrijpende verandering, want Israël heeft geen grondwet en geen Eerste Kamer, zoals in Nederland, die wetsvoorstellen goed- of afkeurt en de regering controleert. Nu is de weg vrij voor allerlei rigide theocratische maatregelen en wetten. Zeven partijen zijn al naar het Hooggerechtshof gestapt om de wet te vernietigen. Maar of de rechterlijke macht dat kan is een vraag die nog nooit eerder beantwoord is. Intussen heeft Netanyahu aangekondigd dat de regering zo'n vernietiging niet zal accepteren en stuurt hij aan op een constitutionele crisis.

Maar dat is niet de essentie van het probleem. De maandenlange demonstraties van tienduizenden Israëliërs zijn niet in de eerste plaats een juridisch protest tegen een beslissing van de Knesset of een nieuwe wet. Als een gematigde regering een grondwetsplan zou indienen zou er een serieuze en langdurige discussie volgen maar geen ontwrichting van de samenleving. De burgerprotesten komen voort uit een diepe ontredning omdat de andere kant, de extreem-rechtse en ultra-orthodoxe regering, het joodse verbond heeft verbroken. Voor de vrijzinnige joden, die al sinds de oprichting van de staat Israël met de orthodoxen overhoop liggen, vormt het de druppel die de emmer doet overlopen.

De orthodoxen hebben zo'n 75 jaar geleden een deal met Ben Goerion gesloten en de soevereiniteit over de religieuze 'joodsheid' van de staat gekregen in ruil voor hun erkenning van Israël. Israël kent geen scheiding van staat en religie. Sindsdien hebben de rabbijnen het gezag over het religieuze en het dagelijkse leven van de Israëliërs. Rabbijnen bezegelen huwelijken, bepalen echtscheidingen, registreren geboorten. Restaurants moeten een koosjercertificaat van de rabbijnen hebben. Wijn, olijfolie, vlees en andere levensmiddelen staan onder rabbinaal toezicht en het openbaar vervoer en de Israëlische luchtvaartmaatschappij liggen stil op de sabbat. Nu de orthodoxen dankzij Netanyahu ook de nationale politieke scepter zwaaien, bestaat de angst dat ze de moderne staat volledig ontwrichten.

Zoals een bekend Hebreeuws lied het Israëlische joodse gedachtegoed verwoordt: '*ein li Eretz acheret*,' oftewel 'ik heb geen ander land', is iedere joodse Israëliër ervan doordrongen dat hij te allen tijde zijn thuisland kan verliezen. Het is niet de democratie die gesneuveld is, want die was al jaren geleden gecorrumpeerd, maar het verhaal is gebarsten dat de Israëliërs zichzelf en hun kinderen vertelden over hun bestaan en het ontstaan van de staat Israël. Israëlische liberalen zijn ontwaakt uit een lange winterslaap en beseffen dat het narratief van *haaretz*, zoals iedere joodse Israëliër Israël noemt en dat het land betekent alsof er geen andere landen zijn, niet bestaat. Dat nu is de ware tragedie van Israël.

Ik ben als niet-joodse Nederlandse journalist al 25 jaar als het ware *embedded* in de Israëlische samenleving. Ik leef, beleef en luister naar de verhalen van de joodse en Arabische bewoners. Na de tragedie van de holocaust en alle vervolgingen die eraan voorafgingen, hebben de joden 75 jaar geleden een eigen staat gesticht en een bestaan gecreëerd. Voor dat veilige heenkomen voor alle joden van waar ook ter wereld wilden ze met hart en ziel strijden. De terugkeer van de diaspora gaf elke jood het legale etnische recht Israëlisch burger te worden. Samen bouwden de Israëliërs een sterk volksleger om het land tegen vijandige buurlanden te beschermen.

Maar de droom is opgeblazen en de belofte niet vervuld. Tienduizend reservisten weigeren nog dienst te doen. De illusie van de veilige haven werd vernietigd door een onvoorziene vijand uit de eigen gelederen die een ander, rechts en religieus joods narratief dicteert – de joods-religieuze staat voor de joden – en vanuit de gedachte 'een land zonder volk voor een volk zonder land' acteert. Alsof het land uitsluitend aan joodse bewoners toebehoort. Die illusie werd zelfs door Theodor Herzl niet geloofd. Het land werd al bewoond door Arabieren die verwachtten dat de internationale gemeenschap hun geboorterecht op het land zou verdedigen, maar die liet het pijnlijk afweten.

Nu de orthodoxen dankzij Netanyahu ook de nationale politieke scepter zwaaien, bestaat de angst dat ze de moderne staat volledig ontwrichten.

Sindsdien trachtten Israëlische leiders dat joodse karakter *coute que coute* te beschermen en dat ging ten koste van de twee miljoen niet-joodse, merendeels Arabische burgers. In 2018 werd op initiatief van Netanyahu's Likod-partij de natiestaatwet aangenomen. Israël is nu wettelijk het historische

thuisland van het joodse volk, dat een exclusief recht op nationale zelfbeschikking heeft. De Arabische burgers hebben dat recht niet. Als de essentie van de democratie is dat mensen in de basis gelijk zijn en dat ieder mens het recht heeft om over zijn lot te beslissen, dan is de democratie van de joodse staat met zo'n verschil in rechtsposities al jaren verworden tot een oxymoron. Het enige nieuwe element dat de huidige regering heeft toegevoegd is de versmelting van religie en nationalisme die in het verleden nog gescheiden werden gehouden. Het doet de oude angst herleven dat Israël doordrenkt raakt van joods obscurantisme en dictatuur.

De realiteit van de bezetting van de Westelijke Jordaanoever en de Gazastrook die vijf miljoen mensen onder zeer moeilijke omstandigheden gevangen houdt, lijkt bij vele joden – vooral jongere joodse Israëliërs – uit het geheugen gewist. Iedere vorm van kritiek gaan ze uit de weg. De kleine groepen Israëliëse burgers die wél het debat over de 56-jarige bezetting proberen open te trekken worden monddood gemaakt. Zelfs bij de protestbeweging tegen de rechtshervorming wordt iedere verwijzing naar de bezetting en de Naqba uitdrukkelijk vermeden.

Intussen viert die bezetting onder Netanyahu hoogtijdagen. Nieuwe joodse nederzettingen rijzen als paddenstoelen uit de grond en de kritiek van de internationale gemeenschap wordt terzijde geschoven. Israël is immers de sterke start-upnatie. Wie naar de economische graadmeters kijkt, ziet dat Israël's inkomen per capita het afgelopen jaar met 2,3 procent is gestegen en de ratio tussen Israël's schulden ten opzichte van het bbp op zestig procent staat, wat betekent dat het land zijn schulden kan terugbetalen. Weliswaar ondervindt de hightechwereld een serieuze terugslag omdat ze in een upscale-fase zit, maar de defensie-industrie draait dankzij de enorme vraag van Amerikaanse en Europese overheden beter dan ooit. De keerzijde van het verhaal is dat de VS en Europa door die afhankelijkheid niet echt een vuist kunnen maken tegen Israël in de vorm van een economische boycot of uitstel van subsidies. Wel wordt financiële steun geboden aan de protestbeweging.

Wat dit succesverhaal niet vertelt is dat Israël van alle ontwikkelde landen een van de grootste inkomenskloven heeft. Twintig procent van de bevolking – voornamelijk joods-orthodoxe en Arabische burgers – leeft onder de armoedegrens van 704 euro per maand, terwijl twintig procent van het nationaal inkomen in handen is van de vijfhonderd rijkste Israëliërs. Het is niet verwonderlijk dat de ultra-orthodoxe burgers nu via de regeringspartijen een groter stuk van de taart proberen te bemachtigen. Zo ligt er een voorstel om de in de sjoel biddende joden eenzelfde soldij toe te kennen als soldaten. Het argument is dat ze de staat beschermen door het gebed. En dat stuit weer op stokoude verwijten van de liberalen, want de sterk groeiende religieuze bevolking zou nauwelijks werken, doet geen legerdienst en draagt niet bij aan het nationaal inkomen.

Yuval en de orthodoxe jood in de supermarkt hebben niets gemeen. Ze leven op verschillende planeten, hebben andere normen en waarden en spreken weliswaar Hebreeuws maar ze verstaan elkaar niet. Israël heeft altijd een grote diversiteit aan joden gekend met diverse achtergronden en grote politieke, religieuze en ethische verschillen maar tot voor kort konden die naast elkaar leven. Nu is het verhaal dat Israël zichzelf vertelde afgebladderd. Het fineer van mooie woorden is verdwenen.

Yuval gaat iedere zaterdag door met demonstreren al voelt hij zoals vele Israëliërs dat hij het thuis van zijn verleden is kwijtgeraakt en dat het land van zijn toekomst onzeker is. De stappen van de regering en de oppositie zijn onvoorspelbaar omdat er aan beide kanten een relatief zwak leiderschap is en een duidelijke strategie voor de toekomst ontbreekt. Netanyahu is afhankelijk van de steun van de orthodoxe coalitiepartners maar hij heeft ook zijn eigen achterban gegijzeld, want als die de regering niet steunt, stort het zorgvuldig gebouwde kaartenhuis in.

Veelzeggend is dat Israël's aartsvijanden – Iran en Hamas – zwijgen over het gerechtelijke tumult in Israël. Ze willen voorkomen dat Netanyahu de schuld op hen afschuift en het joodse volk bij een vijandige dreiging verenigt. Ze wachten op de ondergang.

Er wordt wel geopperd dat de onwil van Netanyahu's coalitieleden om compromissen te sluiten een teken zou zijn dat ze misschien binnenkort verkiezingen verwachten en hun gepolariseerde achterban te vrede willen stellen. De kracht en de zwakte van het burgeractivisme van de demonstranten is dat het nog los staat van politieke partijen en niet één programma voor de toekomst heeft. Intussen wil de meerderheid van de bevolking geen verandering zonder brede consensus en snakt het naar een nieuw verhaal over *haaretz*. Een verhaal dat van binnenuit moet worden geschreven, dat verteld wordt met nieuwe rechtvaardige gedachten en ideeën die verbinden en hoop bieden. Een verhaal om te overleven.